

КОМПЕНТЕНТАН НАСТАВНИК У ИНТЕРКУЛТУРАЛНОЈ ШКОЛИ

Резиме: У раду се разматрају појмови интеркултурално: образовање, компетенције, принципи и комуникација као средство у борби против дискриминације и нетолеранције. Указује се на потребу прилагођавања образовног система савременим токовима друштва. Улога наставника је све значајнија, јер поред примењивих знања, вештина и способности, ученике треба оспособити за поштовање богатства различитих култура. Имплементацијом интеркултуралног образовања у школски систем задаци наставе усмеравају се на поштовање, уважавање и значај препознавања различитости у свим аспектима живота.

Кључне речи: интеркултурално образовање, интеркултуралне компетенције и интеркултурална комуникација

УВОД

Живимо у времену у којем појам миграција постаје свакодневница. Већина земаља света претвара се у мултиетничка друштва. Посебно је то наглашено у Европи која је данас главно одредиште светских миграната. Број миграната непрестано се повећава и процене су да данас тај број износи око 214 милиона људи, тј. 3,1% светске популације живи у земљи у којој није рођено (Ктистакис, 2016).

Образовни систем треба континуирано да се прилагођава савременим потребама друштва. Тако наставник добија све значајнију улогу, јер ученик треба да стекне примењива знања, вештине и способности које ће му омогућити да активно учествује у друштвеном животу. Улога наставника је да га усмери и оспособи за

поштовање богатства различитости култура и да му пружи подршку у стицању вештина за препознавање предрасуда, борбе против њих и свих облика дискриминације. Потреба за интеркултуралним образовањем огледа се у новим задацима наставе усмерених на поштовање, уважавање и значај препознавања различитости у свим подручјима људскога живота. Ученике треба припремити на позитивно прихватање чињенице како се човечанство природно развија различитим начинима живота и како нас управо та различитост обогаћује. Школа је данас више него икада место сусрета различитости, што је постала свакодневна пракса, захваљујући онима који су дошли и долазе из других крајева и који су започели нови живот у нашем друштву, локалној заједници, граду, улици (Пиршл, 2011). Бити више или мање успешан у остварењу квалитетних односа с особама или групама које су културно другачије од нас, не зависи само од претходног искуства у додиру с другима, већ и о компетенцијама које наставник поседује. Један од битних фактора који нам омогућава не само учење и разумевање другог и другачијег од нас, већ и о нама самима је интеркултурална компетенција (Пиршл 2012). Важно је истаћи да интеркултурални приступ у образовању није нови предмет већ представља нову методологију која, док тражи истину, захвата социолошке, психолошке, историјске, политичке, културне и економске чиниоце у сваком појединачном наставном предмету (Perroti, 1995). У том смислу, потребно је да се традиционални приступ избегава тако да је потребан нови, иновативни приступ који ће задовољити потребе наставника и ученика приликом усвајања другачијих културолошких садржаја (Видосављевић и сар. 2016).

ИНТЕРКУЛТУРАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ И ШКОЛА

Ако за почетак погледамо одређења неких од најзначајнијих аутора у томе подручју (Banks, 2002; Gorski, 2008; Gundara, 2000; Sleeter, 1996), можемо рећи да је темељни циљ интеркултурнога образовања омогућавање квалитетнога образовања за све ученине успркос њиховим разликама, тако да те разлике узимамо као темељ аутентичности васпитно-образовнога процеса. Интеркултурно образовање је усмерено на анализу друштвених односа, борбу против предрасуда и дискриминације те трансформацију друштва према стању праведности. Банкс, један од најзначајнијих аутора у томе подручју, тако наводи интеграцију садржаја (проширивање постојећих курикулума садржајима о културним различитостима), анализу знања као друштвене конструкције, смањивање предрасуда, праведну педагогију те оснажујућу школску културу и друштвену заједницу (Banks, 2002). И други аутори у покушајима дефинисања интеркултурног образовања истичу његову вишедимензионалност која обухвата критичку анализу наставних садржаја, реконструкцију односа у школи с нагласком на детектовању дискриминирајућих пракси, развијање културно респонсивних и инклузивних метода поучавања и промишљање улоге школе у трансформисању постојећег друштвеног стања (Gorski, 2006, 2008; Grant i Sleeter, 1986,

2011; Gundara, 2000; Nieto, 1999, 2000; Sleeter, 1996, 2003). И Coulby (2006) у своје покушају проналажења одговора на то питање истиче да интеркултурно образовање није предмет који има свој курикулум или план и програм, већ идеја или тема која је једнако важна у вртићима као и на факултетима, у математици и медицини као и у друштвеним и хуманистичким предметима. Према томе, теорија интеркултурнога образовања није само једноставно питање проналажења добрих пракси у одређеном подручју и њихове имплементације у различитим контекстима: интеркултурно образовање пре свега треба бити усмерено на реконцептуализацију улоге школа у прошлости и промишљање о могућностима њиховог деловања у садашњости и будућности. Свако је добро образовање, истиче аутор, интеркултурно; у противном се не ради о образовању, него о уливању националнога, религијскога или других облика фундаментализма. И Gorski (2006, 2008) појам интеркултурног образовања схвата на сличан начин, истичући да се пре свега ради о заокрету у свести који се не може свести на проналажење решења у оквиру тренутне друштвене датости (а која су најчешће артикулисана као интеграцијски програми за ученике које су припадници мањина с нагласком на јачању њихове језичке компетенције и неговању њихове културе), већ подразумева реконструкцију и реконцептуализацију темељних полазишта којима се образовни садржаји воде у схватању своје улоге интеркултурних посредника у савременом друштву. Sonia Nieto (1999) интеркултурно образовање одређује као филозофију, поглед на свет, отворени процес који укључује односе међу људима и пропитивање разлика међу сложеним друштвима и уверења.

Интеркултурни приступ може се одредити као сасвим ново поимање односа међу људима, као нова филозофија и пракса хуманог живљења (Превишић, 2009). Тај нови однос међу људима пре свега одликује истински дијалог између припадника различитих култура. „Циљ интелектуалног васпитања и образовања у школи не би смео бити искључиво у знању већ и у ставу према знању и потрази за њим и његовој потреби у корист појединца али и друштва“ (Заки, 2005:23). Активности којима школа мотивише и омогућује многобројна културна сазнања ученицима, морају, првенствено, да буду поткрепљене одговарајућим плановима и програмима. У свему томе кључну улогу имају школа, министарство просвете, пројектанти наставних планова и формиране комисије које одлучују о наставним садржајима, али и ученици који су у данашњој, модерној настави, важни актери наставног процеса. Потребно је да наставници, као преносиоци културе, много више послушају своје ученике, да их саслушају пажљиво и путем те интеракције сазнају који би им културни садржаји били занимљиви и корисни за образовање. То би свакако било корисно и поучно, али би и утицало на осавремењивање наставе и актуализацију наставних садржаја (Видосављевић и сар. 2016).

Многи светски аутори бавили су се функцијом интеркултуралне школе у мултикултуралном друштву и један од њих, James Banks (2009) анализирајући, указао је на три типа програма:

- програми усредсређени на садржаје (програми за културно разумевање) – којима је обично циљ да уводе две или више културних перспектива у школске курикулуме и да проучавају једну или више етничких или мањинских група;

- програми усредсређени на ученике (компензаторни или транзициони програми) – културолошка или лингвистичка помоћ ученицима, обично из мањинских група, који им омогућају да пређу на главни курикулум. Ти програми се најчешће спроводе у комбинацији са страним језиком или са предавањима из матерњег језика;

- друштвено оријентисани програми (програми социјалне реконструкције или програми за међуљудске односе) – који су намењени јачању социјалних односа у школи и друштву кроз подстицање интеркултуралног разумевања и редуковање расизма и предрасуда као и кроз преобликовање курикулума и политичкокултурног контекста школовања. Ти су програми усредсређени на кооперативно учење и друштвене иницијативе на нивоу школе. Да би настава била што успешнија, наставници имају задатак да буду више мотивисани за сазнањем о својој или страниј култури, да прикупљају информације, јер само таквим кумулативним и аналитичким знањем могу да приближе ученицима обичаје, традицију једне културе и да их више заинтересују (Видосављевић и сар. 2016). Аутор Chantal Forestal (2007:111) истиче да „бити наставник не значи више васпитавати некога да усвоји општа правила понашања која су се усталила у друштву, већ и да поучи ученике да размишљају о вредностима које су дубоко уткане у основи начина организовања неког друштва и да те вредности пореде са онима које постоје у другим друштвима“.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНА КОМПЕНТЕНЦИЈА НАСТАВНИКА

Будући да се улога наставника у савременој школи битно мења, на њега утичу испреплићу се друштвени и институцијски фактори, за интеркултурално образовање од наставника се очукује да има интеркултуралне компетенције. Интеркултурална компетенција је:

- успостављање задовољавајуће интеракције и комуникације с особама друге културе,
- усвајање интеркултуралних ставова, знања и вештина
- боље разумевање и поштовање
- различитих култура,
- усвајање делотворног понашања у другим културама
- интеркултурална осетљивост (Perotti, 1995).

Елементи интеркултуралне компетенције су: интеркултурални ставови, знање, вештине интерпретације, вештине откривања и критичка културна свесност и политичка култура. Интеркултурално компетентна особа има: способност медијације, интерпретације, критичког и аналитичког разумевања своје и туђе културе - интеркултуралног комуницирања, способна је „видети“ и разумети и прихватити однос

између различитих култура, има когнитивну и емоционалну димензију. Интеркултурална компетентност манифестује се у одређеним емоционалним и когнитивним способностима, у флексибилном понашању и комуникацији, у емпатији и мотивацији за прилагођавањем, у другачијем виђењу стварности. Интеркултурално компетентна особа не прихвата пасивно друштвену стварност, већ напротив, она увек проналази предлоге и активно учествује у новим предлозима и идејама (Пиршл, 2007).

Бити више или мање успешан у остварењу квалитетних односа с особама или групама које су културно другачије од нас, не зависи само од претходног искуства у додиру с другима, већ и од компетенција које особа посједује. Један од битних фактора који нам омогућава не само учење и разумевање другог и другачијег од нас, већ и о нама самима је интеркултурална компетенција (Пиршл, 2012). Spitzberg i Chagon (2009) су пронашли више од 20 различитих дефиниција, а прво опширније истраживање о дефиницији интеркултуралне компетенције објављено је у сажетом облику. у књизи Karle Deardorff (2009) *Sage Handbook of Intercultural Competence* као и низ других многобројних публикација на само у САД-у, већ и у другим земљама широм света. У најширем смислу интеркултуралну компетенцију можемо одредити као комплекс способности потребних за значајно деловање у интеракцији с особама које су језично и културално другачије од нас (Fantini, 2000). Ове дефиниције укључују четири димензије интеркултуралне компетенције које су неопходне, али не и довољне. То су:

1. ставови (мотивација);
2. вештине;
3. способност рефлексije о циљевима и личним, унутрашњим исходима интеркултуралне компетенције;
4. конструктивна интеракција као крајњи исход интеркултуралне компетенције (Deardorff, 2004).

Интеркултурална компетенција је ситуацијски детерминисана, јер како ће се две особе различитог културног порекла понашати и радити на неком заједничком пословном пројекту, зависи од одређеног културног контекста (Пиршл, 2011). Управо за Lustiga i Koester (2003) интеркултурална компетенција је контекстуално детерминисана јер она није индивидуална особина, већ је она карактеристика међусобног дружења, интеракције између појединаца или појединца у одређеној групи и ситуацији. Према Вугату (1997) у дефинисању интеркултуралне компетенције треба узети у обзир:

1. однос између познавања културних образаца и вештина свесне анализе интеркултуралне интеракције;
2. улогу невербалне комуникације;
3. ширину којом се настоји дефинисати појам интеркултуралне компетенције;
4. психолошке црте и способност деловања појединца;
5. утицај друштвених и политичких чинилаца у дефинисању и вредновању компетенције.

Велик допринос у разматрању интеркултуралне компетенције припада америчкој истраживачици Kim (1992, 2001) која интеркултуралну компетенцију описује као способност прилагођавања у три подручја: когнитивном (дати нечему смисао), афективном (емотивна и естетска тенденција, мотивација, ставови) и понашајном (ступањ флексибилности). Способност прилагођавања дефинише као способност појединца да мења већ нека стечена културна понашања и усвоји неке нове културне облике понашања, проналазећи креативне начине управљања динамичним односима и понашањима унутар различитих група водећи при томе и рачуна о стресу као последици свега (Ким 1992). За Lustigu i Koester (2003) интеркултурална компетенција је контекстуално детерминисана. Компетенција није индивидуална особина, већ је она карактеристика међусобног дружења, интеракције између појединаца или појединца и групе. Лако је могуће да некога кога у одређеноме интеркултуралном контексту перципирамо као високо компетентног, у некој другој ситуацији његово понашање доживљавамо тек задовољавајућим. Процена о томе колико је нетко интеркултурално компетентан зависи и о културним очекивањима, односно о допуштеним облицима понашања у одређеној ситуацији (културни контекст) према којој ће се појединци понашати и комуницирати на одређени начин. Интеркултурална компетентност је способност да се препознају и користе културне разлике као један од ресурса за учење (Berthoin-Atal and Friedman, 2003). Полазна претпоставка је да људи могу више да науче једни од других кад се међусобно доста разликују. За то је потребно да постоји узајамно поштовање и довољна доза радозналости како би се превладала тензија која обично прати један интеркултурални сусрет. Неки од кључних елемената интеркултуралне компетентности су:

- свест о себи као о комплексном културном бићу
- свест о утицају који култура којој припадамо врши на наше мишљење и понашање
- способност да се заједно са другима ангажујемо у истраживању пређутних претпоставки које утичу на наше понашање
- отвореност да се тестирају различити погледи на свет, начини мишљења и решавања проблема.

Спајић-Вркаш и сар. (2001) под компетенцијом подразумевају меродавност у некој врсти делатности, односно подручје у коме нека особа поседује знања и искуства, при чему упућеност, стручност или меродавност за неко подручје, делатност или позив обухвата примерена знања, искуства (праксу) способности, вештине и ставове. У том се контексту компетентном може сматрати она особа која поседује опште способности деловања које се темеље на знању, искуству и вештинама које је развила. Према Бедаковић (2012) основни елементи компетенције обухватају: знања, искуства, способности, вештине и ставове на темељу којих појединац постиже меродавност у одређеном подручју, односно врсти делатности, а манифестују се у одређеним когнитивним, емотивним и афективним способностима.

ПРИНЦИПИ ИНТЕРКУЛТУРАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА

УНЕСКО 2006. наводи три главна принципа интеркултуралног образовања:

"1. Интеркултурално образовање поштује културни идентитет сваког ученика кроз осигуравање културно прикладног и квалитетно одговарајућег образовања за све.

2. Интеркултурално образовање снабдева сваког ученика културним знањима, ставовима и вештинама потребним за постизање активног и потпуног судјеловања у друштву.

3. Интеркултурално образовање снабдева све ученике културним знањем, ставовима и вештинама које ће им омогућити да допринесе поштовању, разумиевању и солидарности међу појединцима, етничким, друштвеним, културним и верским групама и народима."

Де Лео (2010.) издваја 6 главних принципа образовања за интеркултуралност:

1. Идентитет, језик и културна баштина- односи се на права и слободе задржавања кориштења ових елемената.

2. Социјална правда, равноправност и људска права- односи се на промоцију слобода, права, једнакости, једнаког приступа и могућности за све.

3. Вредновање различитости и креативности; социјални бенефити- односи се на могућност свих ученика да имају користи од препознавања и разумиевања културне различитости.

4. Јединство и солидарност у различитости- односи се на култивисање грађанске одговорности.

5. Култивисање толеранције, мира и социјалне хармоније- односи се на развој разумиевања и знања о другим културама те учењу вредности међусобног поштовања и толеранције.

6. Културна инклузивност и културна прикладност и осетљивост у образовању.

Како би се то постигло у школама Де лео (2010.) за 6. принцип наводи и конкретне мере, као што су: темељити учење на културалној и лингвистичкој различитости, укључивати низ различитих културних знања искустава и перспектива у курикулум, славити, вредновати и учити о историји и животу различитих култура и аутохтоних народа, посете културно значајним местима и међукултурална искуства. Такође наводи и како установе морају осигурати образовање које је историјски тачно, непристрасно, културолошки прикладно.

УНЕСЦО (2006) преноси циљеве интеркултуралног образовања: Смањење свих облика искључености; Промоција поштовања културних различитости; Промоција разумевања култура других; Промоција међународног разумевања. Њихова примена као и свих осталих принципа, а што можемо видети и код Де леовог примера дотиче све елементе образовања: курикулум, методе поучавања, наставне материјале, језик наставе,

школско окружење, улогу и усавршавање наставника и интеракцију школе и друштва. (УНЕСКО 2006.).

ИНТЕРКУЛТУРАЛНА КОМУНИКАЦИЈА - СРЕДСТВО У БОРБИ ПРОТИВ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И НЕТОЛЕРАНЦИЈЕ

Јединствену дефиницију комуникације је немогуће дати, али може се дефинисати као „размену искустава, односно процес стварања значења између двоје или више људи“ (Туббс, 2012:25). Истиче седам основних комуникацијских контекста: интерперсонални, интеркултурални, интервјуисање, мале групе, јавна комуникација, комуникација у организацији те масовна комуникација (Туббс, 2012). Појединац који прихвата овакву комуникацију одлучује бранити властита гледишта, али их је и спреман напустити или променити (Стојановић, 2008). Интеркултурална комуникација може се дефинисати као комуникацију која „подразумева интеракцију између људи који говоре различите језик“ (Саблић, 2011: 131). Три су темељна приступа у проучавању интеркултуралне комуникације: приступ са стајалишта друштвене науке чији је темељни циљ описати и упоредити различите културе, затим се може говорити о интерпретативном приступу где је главни циљ разумети понашање и критички приступ чији циљ није само разумети понашање него га и променити (Туббс, 2013).

При остварењу успешне интеркултуралне комуникације треба имати на уму 10 културних разлика које могу утицати на успешност интеракције. Реч је о: „осећају самог себе и простора, комуникација и језик, одећа и изглед, прехранбене навике, време и свесност о времену, односи, вредности и норме, веровања и ставови, учење, радне навике и праксе“ (Наттис ет ал., 2004; према Мрњаус ет ал., 2013: 60). Други аутори издвајају шест најчешћих препрека у интеркултуралној комуникацији и то: „(1) претпоставка о сличностима, (2) упораба различитих језика и стилова комуникације, (3) погрешне интерпретације невербалних порука, (4) претпоставке и стереотипи, (5) потреба да вреднујемо те (6) анксиозност“ (Варна, 1998; према МОСТ, 2007: 10).

Успостављање интеркултуралне комуникације истовремено је корисно искуство и за припаднике других култура с којима се ступа у интеракцију, али и за нас саме. Наиме, појединац настоји заузети перспективу другог што му омогућава разумевање његовог деловања те разлога који су га на то навели (Саблић, 2014). Осим тога, ауторка примећује њен значај и у томе што појединац док комуницира прихвата начине размишљања „другачијих“, увиђа нове перспективе, почиње ценити различитост што утире пут ка демократском животу (Саблић, 2011). Комуникација с другима представља кључ у разоткривању бројних стереотипа, предрасуда те, погрешних перцепција које су биле део појединчевог уверења.

Говорећи о техникама које могу смањити утицај тешкоћа које се јављају у мултикултурном окружењу, важно је споменути подстицање активног слушања, кориштење „ја порука“ као и интеркултуралне медијације при решавању конфликта (Саблић, 2014). Особу која се назива добрим слушаčem посвећује пажњу контексту, осјећајима говорника, поставља питања, правилно интерпретира тишину (Brilhart, Galanes i Adams, 2001; према Сузић, 2005). Може се говорити о „ја“ порукама односно,

„ми“ порукама чија употреба у интеркултуралној комуникацији заузима посебно значајно мјесто. „Ми“ поруке имају за последицу смањење индивидуалног аспекта, осјећај кривице те подстицање сарадничких односа и заједништва (Саблић, 2014). Врло је значајна и упораба интеркултуралне медијације у решавању конфликта. Односи се на процес током којег медијатор настоји помоћи појединцима у сукобу на начин да их оспособи за аутономно проналажење решења. Једна од кључних добробити медијације је да „омогућује боље упознавање, ослобађање од предрасуда и стереотипа те конструктивно размишљање усмерено према заједничкој добробити“ (Саблић, 2014:207) чиме је потврђен могући допринос интеркултуралне комуникације у борби против неприхватљивих облика понашања. На путу ка успешној интеркултуралној комуникацији каткад стоје одређене баријере. Из тог разлога, нужна је сарадња на различитим подручјима „а посебно кроз реформу образовања и интегрисање интеркултуралне компоненте у школски курикулум“ (МОСТ, 2007: 12).

ЗАКЉУЧАК

Један од циљева интеркултуралног образовања требао би бити стицање интеркултуралних компетенција које се требају темељити на разумевању начела функционисања културно плуралне заједнице, укључујући разумевање начина на који култура обликује наше ставове о себи и другима те јачању индивидуалне одговорности, солидарности ради поштовања начела јединствености и вредности сваке културе за развој човечанства (Спајић-Вркаш, Стричевић, Малеш и Матијевић, 2004). Потребно је да наставници постану свесни индивидуалне културне перспективе и да имају могућност размишљања о различитим облицима културне различитости. Квалитетно педагошко-психолошко, дидактичко и стручно образовање, али и животно искуство које наставник има, омогућити ће бољу флексибилност, креативност и прилагодити се сложеним захтевима и изазовима које пред њим постављају глобализацијски процеси (Пиршл, 2011). Бити интеркултурално компетентна особа значи не само ефикасно се служити стеченим знањем (академским, професионалним, искуственим, животним), способностима, вештинама, вредностима и жељама за побољшањем схватања и поштовања културних различитости и сличности, већ и активно и одговорно суделовати у изградњи кључних промена које се догађају током интеркултуралне комуникације.

Знање о димензијама културних разлика може нам бити драгоцен ослонац и полазни оквир у интеркултуралној комуникацији. Мање ћемо грешака направити и осећаћемо се сигурније уколико знамо: како се у одређеној култури третирају информације, контекст, време и простор; каква је расподела моћи; да ли је дата култура индивидуалистички или колективистички орјентисана и слично. Битно је узети у обзир да се поједини сегменти друштва унутар једне културе могу разликовати, као и да увек

постоје индивидуалне разлике које нису занемарљиве. Нова улога наставника јесте оспособити ученика за комуникацију и прихватање људи који су различити од њега, како би се осећао достојним и равноправним чланом заједнице којој припада (Sleeter i Grant,1994.).

Литература

1. Бедековић, В. (2012), Познавање темељних вриједности интеркултурализма у контексту provedбе интеркултуралног одгоја и образовања. Школски вјесник 61 (3): 305-324.
2. Byram, G. Zarate, G. Neuner (1997): Sociocultural Competence in Language Learning and Teaching. Strasbourg: Council of Europe. rječnik. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, str.7, 42, 149, 251, 542.
3. Berthoin-Antal, V. Friedman, Negotiating Reality as an Approach to Intercultural Competence, Discussion Paper SPIII 2003 –101, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB), 2003.
4. Banks, J. A. (2002), An Introduction to Multicultural Education. Boston: Allyn and Bacon.
5. Видосављевић, С; М. Видосављевић И Ј. Круљ Драшковић (2016) Интеркултурална настава у васпитно-образовном процесу У Зборнику радова Учитељског факултета, 10, 2016, стр. 185-201.
6. Водич за унапређење интеркултуралног образовања Група МОСТ, Београд Фонд за отворено друштво, Београд, 2007.
7. Gorski, P. C. (2008), Good intentions are not enough: A decolonizing intercultural education. Intercultural Education, 19 (6), 515-525.
8. Gorski, P. C. (2006), Complicity with conservatism: The de-politicizing of multicultural education. Intercultural Education, 17 (2), 163-177.
9. Grant, C. A., Sleeter, C. E. (2011), Doing Multicultural Education for Achievement and Equity. New York: Routledge.
10. Grant, C. A., Sleeter, C. E. (1986), Race, Class and Gender in Education Research: An Argument for Integrative Analysis. Review of Educational Research, 56, 195-211.
11. Gundara, J. S. (2000), Interculturalism, Education and Inclusion. London: Paul Chapman Publishing Ltd.
12. De Leo J. : Education for intercultural understanding, UNESCO 2010.
13. Deardorff, D. K. (2009). The Sage Handbook of Intercultural Competence. London: Sage Publication, 12 – 14.
14. Заки, А. (2005), Језична дистрибуција. У: Бењак, М. , Пожгај Хаџи, В. (ур.), Без предрасуда и стереотипа: интеркултурална комуникацијска компетенција у друштвеном и политичком контексту. Ријека: Издавачки центар Ријека, стр. 23-49.
15. Ктистакис, Ј. (2016), Заштита миграната према Европској конвенцији за заштиту људских права и Европској социјалној повељи, Савет Европе: Нови Београд.

16. Kim, Y. Y. (1992), *Intercultural Communication Competence: A Systems-Thinking View*. U: W.B. Gudykunst, Y. Y. Kim (Eds). *Readings on Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication*. New York: McGraw-Hill, str. 371-381.
17. Kim, Y. Y. (2001). *Becoming Intercultural: An integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks: Sage.
18. Lustig, M. W., Koester, J. (2003), *Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures*. Boston: Allyn and Bacon.
19. Мрњаус К.(2013): Интеркултуралност у пракси- социјелна дистанца према "Другачијима", Педагогикал реарсх10, 2, стр. 309-323. 2013.
20. Nieto, S. (2000), *Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education*. New York: Longman.
21. Nieto, S. (1999), *Multiculturalism, social justice, and critical teaching*. U: Shor, I., Pari, C. (ur.), *Education is politics: critical thinking across differences, K-12: A tribute to the life and work of Paulo Freire*. Portsmouth: Boynton/Cook Heinemann, 1-32.
22. Пиршл, Е. (2011) Одгој и образовање за интеркултуралну компетенцију, Педагогиска истраживања, 8 (1), 53 – 70.
23. Пиршл, Е. (2007), *Интеркултурална осјетљивост као дио педагошке компетенције*. У: Превишић, В., Шољан, Н. Н., Хрватић, Н. (ур.) *Педагогија према цјеложивотном образовању и друштву знања*, 275-291. Загреб: Хрватско педагошко друштво.
24. Пиршл, Е. (2012), *Интеркултурална компетенција и/или културна интелигенција? У: Н. Хрватић, А. Клапан (ур.), Педагогија и култура 1*. Загреб: Хрватско педагошко друштво, 333-343.
25. Перотти, А. (1995), *Пледоаје за интеркултурални одгој и образовање*. Загреб: Едуца.
26. Превишић, В. (1996), *Социодемографске карактеристике средњошколаца и социјална дистанца према националним и религијским скупинама*, Друштвена истраживања, Загреб, 5(25-26):859-874.
27. Стојановић, А. (2008). *Утјецај мултикултуралног одгоја на вриједносне оријентације ученика*. Педагогиска истраживања. 5(2), 209-215. Преузето с [хтп://хрцак.срце.хр/индекс.пхп?схов=цланак&ид_цланак_језик=174658](http://хрцак.срце.хр/индекс.пхп?схов=цланак&ид_цланак_језик=174658) приступљено 11.6.2018.
28. Саблић, М. (2014). *Интеркултурализам у настави*. Загреб: Наклада Љевак 15.
29. Сузић, Н. (2005). *Педагогија за ХХИ вијек*. Бања Лука: ТТ-Центар 16.
30. Спајић-Вркаш, В., Кукоч, М., Башић, С. (2001), *Образовање за људска права и демократију: интердисциплина Бурам, М., Зарате, Г. 1997. Дефиниционс, објективес анд ассесмент оф социокултурал компетенце*. У: М.
31. Спајић-Вркаш, В., Стричевић, И., Малеш, Д., Матијевић, М. (2004), *Поучавати права и слободе. Приручник за учитеље основне школе*. Загреб: Истраживачкообразовни центар за људска права и демократско грађанство Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу, стр. 166.
32. Sleeter, C. (2003), *Teaching globalization*. *Multicultural Education*, 5 (2), 3-9.

33. Sleeter, C. (1996), Multicultural education as social activism. Albany: State University of New York Press.
34. Sleeter, C. & Grant, C. (1994): Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches to Race, Class and Gender. Retrived August 19, 2013 from Google books http://books.google.rs/books/about/Making_Choices_for_Multicultural_Educati
35. Spitzberg, B.H., Changnon, G. (2009). Conceptualizing intercultural competence. In: D.K. Dearnorff (Ed.), The SAGE Handbook of Intercultural Competence. Thousand Oaks, CA: Sage, 2-52.
36. Туббс, С. (2013). Комуникација-принципи и контексти. Београд: Цлио.
37. UNESCO guidelines for Intercultural education, UNESCO 2006.
38. Forestal, C. (2007): La dynamique conflictuelle de l'éthique pour une compétence éthique. ELA revue de didactologie des langues-cultures et de lexiculturologie, No. 145, 111–123.
39. Fantini, A. E. (2000). A Central Concern: Developing Intercultural Competence. SIT Occasional Paper Series. <http://www.sit.edu/publications/>
40. Coulby, D. (2006), Intercultural education: theory and practice. Intercultural Education, 17 (3), 245-257.

Sanja Nikolić

Ph.D. student at University of Belgrade Faculty of Teacher Education

COMPENSATORY TEACHER IN INTERCULTURAL SCHOOL

Summary: The article deals with intercultural terms: education, competence, principles and communication as a means of combating discrimination and intolerance. It points to the need to adapt the education system to the contemporary trends of the society. The role of teachers is increasingly important, because in addition to applicable knowledge, the skills and abilities of students must be trained to respect the richness of different cultures. By implementing intercultural education in the school system, teaching tasks focus on respect, appreciation and importance of recognizing differences in all aspects of life.

Key words: intercultural education, intercultural competences and intercultural communication

Рад је примљен 10. 08. 2018. године, а рецензиран 11. 11. 2018. године.